

PUBLITSISTIK MATNLARDA KIRISH VA KIRITMALARNING QO`LLANISHI

Xatamova Durdonaxon

Andijon davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Arabboyeva Mahfuza

Andijon davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasini o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada kiritmalar haqida ma'lumotlar berilgan, bundan tashqari publistik matn va uning xususiyatlari, publistik matnlardan kirish va kiritmalarning qo'llanishi haqida so'z boradi. Tilshunosligimizga hozirgi kunda berilayotgan e'tibor va uni sohalarini yanada rivojlantirish davr talabi ekanligi qisqacha bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Kiritmalar, publistik matn, publistik matnda kiritmalarning qo'llanilishi, etimologiya, dialektik.

Gap bo'laklari bilan sintaktik bog'lanmagan, gap bo'lagi vazifasida bo'lmagan, gapning ayrim bo'laklari yoki butun gapning mazmuniga so'zlovchining turlicha munosabatini ifodalovchi so'z. Kirish so'z barcha uslubda uchraydi, qolgan nutqlarga qaraganda badiiy, publistik nutqda ko'proq qo'llaniladi, so'zlashuv nutqida badiiy va publistik nutqlarga qaraganda biroz kamroq, ilmiy va rasmiy uslubda esa kam uchraydi. Ammo shunga qaramay har qaysi nutqda kirish so'z matn mazmuniga qo'shimcha ma'no – ishonch (albatta), gumon (shekilli), quvonch (hayriyat), fikr xulosalash (xullas), fikr tartibi (birinchidan) – berish uchun xizmat qiladi. Masalan: Zokir ota, shubhasiz, juda tajribali paxtakor (publistik nutq); Hayriyatki, yana ko'rishishga muyassar bo'ldik (badiiy nutq); Xususan, kesim modallikni namoyon qilishi bilan ajralib turadi (ilmiy nutq); Jumladan, mazkur qaror ijrosi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Atamashunoslik qo'mitasiga yuklatilsin (rasmiy nutq); Xullas, bu qilg'ing bo'lmadi (so'zlashuv nutqi). Tilimizdagi kirishlar deb umumlashtiriladigan birliklar juda katta uslubiy, ekspressiv- emotsional imkoniyatlarga ega. Kirishlar so'zlovchining bayon qilinayotgan fikrga bo'lgan subyektiv bahosi, turli munosabatini ifodalash uchun xizmat qiladi, ya'ni nutqning ifodaliligi, ta'sirchanligi, ekspressivligini ta'minlaydi. Ular ishonch (u, albatta, keladi), gumon- taxmin (u, ehtimol, keladi), istak, mamnunlik (u, xayriyat, keldi), taajjub (tavba, u kelmaydimi?!), ta'kid (axir, u keladi), fikrning kimga tegishliligi (menimcha, u keladi), fikrni jamlash, xulosalash (xullas, u keladi) kabi bir qancha uslubiy ma'nolarni ifodalaydi. Kirishlar mohiyatan subyektiv ma'no ifodalashga xos langani uchun rasmiy uslubda deyarli qo'llanmaydi. Kirishlar alohida so'z (afsuski, sizningcha, aytishlaricha kabi), so'z birikmasi (gapning ochig'i, dangalini aytganda, so'zning qisqasi kabi), gaplar (rostini aytsam, o'ylab ko'rsam, buni qarang kabi) yoki undan katta birliklar shaklida bo'lishi mumkin. Kirishlar asosiy gapdan verguldan tashqari, ayniqsa, gapga teng holatlarda qavslar, ba'zan tire bilan ajartilishi mumkin. Kiritmalar uslubiyati. Tilimizdagi kiritmalar deb umumlashtiriladigan birliklar so'zlovchining bayon qilinayotgan fikrga qo'shimcha izohi, to'ldiruvchi ma'lumotini ifodalaydi. Ular nutqning aniqligi va to'liqligini ta'minlaydigan muhim vositalar sifatida nutqning deyarli barcha uslublarida qo'llanadi. Ammo badiiy va publistik uslublarda qahramon xarakterini ochish, uning nutqini individuallashtirishdagi muayyan holatlarni izohlash, fikr ifodalashning o'ziga xos usuli kabi vazifalarni ham bajaradi. Kiritmalar ham so'z, so'z birikmasi va gap shakllarida bo'lishi mumkin. Ko'pincha qavslar bilan asosiy gapdan ajratiladi: O'g'lining qo'liga to'rt dona chachvon (chimmat) tutqazdi. (G'afur G'ulom) Ijobatni olgandan keyin yuqorida mazkur Toshkent ashroflari bir majlis qurib, o'tirishga Normuhammad qushbegi (Toshkent hokimi)ni ham chaqiradilar. (Abdulla Qodiriy) Oqqoshshoning in'omi kelganini eshitgan xotinlar (ustaning onasi va xotini) talashib, nari-beri gapga borib qoldilar. (cho'lpon) salomatxonning dadasi, soqol-mo'ylovidan

tegirmon gardi arimaydigan (u kishi qishloqda tegirmonchilik qilardi) xushsurat mo'ysafid qizining peshonasidan o'pib xayrlashdi. (Said Ahmad). Kiritma konstruksiyalar gap mazmuniga yoki uning ayrim bo'laklar ma'nosiga nutq jarayonida kiritilib, gap bilan logik - semantik jihatdanmunosabatga kirishadilar. Kiritma konstruksiyalar intonatsion jihatdan mustaqillikka ega bo'ladilar. Ular biror so'roqqa javob bo'lmaydilar. Sintaktik vazifa bajarmaydilar. gap bo'lagi yoki qo'shma gaplarning komponenti bo'lib hisoblanmaydilar. Kiritma konstruksiyalar tushunilishi qiyin yoki tushunilmaydigan so'zlar (dialektizm, professionalizm, termin, jargonizm, arxaizm, istorizmkabilar) ma'nosini, ayrim leksik birliklarning talaffuzi va etimologiyasiniizohlash, so'zlovchining subyektiv - emotsional munosabatini ifodalash,xabar manbasini ko'rsatish, qo'shimcha ma'lumotlar berish uchun xizmatqiladi: Boshidagi qalampir nusxa qora do'ppisi ham (na Chust nusxagao'xshaydi, na Marg'ilon nusxaga) yallgi. (H.G'.) Engil atletika bo'yichao'tkazilgan musobaqada Nazira Ermatova (Toshkentdan), Vali Nazarov(Buxorodan), Vera Ivanova (Samarqanddan) g'olib chiqdilar. Tilimizdagi kiritmalar deb umumlashtiriladigan birliklar juda katta uslubiy-ekaspressiv-emotsional imkoniyatlarga ega. Kiritmalar so'zlovchining o'zi bayon etayotgan fikriga munosabati (ishonchi, gunoni , tasdig'i, inkori va h.), fikrning birovga nisbatlanishi (mansubligi, aloqadorligi), o'z fikri tarkibiy qismlarining ahamiyatligi darajasi (birinchidan, ikkinchidan va h.), fikri va uning tarkibiy qismlariga doir bayon etadigan qo'shimcha axboroti yoki izohi kabi rang-barang ma'nolarni ifodalaydi. Kiritmalar so'zlovchining aytayotgan fikriga munosabatini ifodalaganligi uchun rasmiy uslubda deyarli qo'llanmaydi. Kiritmalar alohida so'z (aytishlaricha kabi), so'z birikmasi (gapning ochig'i, dangalini aytganda, so'zning qisqasi kabi), gaplar (rostini aytsam, o'ylab ko'rsam, buni qarang kabi) yoki undan katta birliklar shaklida bo'lishi mumkin. Kiritmalar gapning, xususan, matnning umumiy mazmuniga daxldor bo'lsa-da, gapdagi biror bo'lak bilan tobe-hokimlik aloqasiga kirmaydi, shuning uchun ular gapdagi boshqa bo'laklardan asosan vergul, tire, ba'zan qavslar bilan, talaffuzda esa kichik to'xtamlar bilan ajratiladi. Tilimizdagi kiritmalar deb umumlashtiriladigan birliklar so'zlovchining bayon qilinayotgan fikrga qo'shimcha izohi, to'ldiruchi ma'lumotini ifodalaydi. Ular nutqning aniqligi va to'liqligini ta'minlaydigan muhim vositalar sifatida nutqning deyarli barcha uslublarida qo'llanadi. Ammo badiiy va publitsistik uslublarda qahramon xarakterini ochish, uning nutqini individuallashtirishdagi muayyan holatlarni izohlash, fikr ifodalashning o'ziga xos usuli kabi vazifalarni ham bajaradi. Kiritmalar ham barcha bo'laklar singari soda va murakkab bo'ladi. Sodda kiritmalar so'zlar va so'z-gaplar bilan, murakkab kiritmalar esa so'z birikmasi,kengaygan birikma va gaplar bilan ifodalanadi. So'z birikmasi va gap shakllarida kelgan kiritmalar ko'pincha qavslar bilan asosiy gapdan ajratiladi: Ijobatni olgandan keyin yuqorida mazkur Toshkent atroflari bir majlis qurib, o'tirishga Normuhammad qushbegi (Toshkent hokimi)ni ham chaqiradilar. Oqposhshoning in'omi kelganini eshitgan xotinlar (ustaning onasi va xotini) talashib, nari-beri gapga borib qoldilar. Salomatxonning dadasi, soqol-mo'ylovidan tegirmon gardi arimaydigan (u kishi qishloqda tegirmonchilik qilardi) xushsurat mo'ysafid qizining peshonasidan o'pib xayrlashdi.Publitsistik uslub o'zbek tili uslublari tizimida kitobiy uslub sifatida qaraladi. Unda amal qiladigan barcha me'yorlar adabiy til me'yorlari doirasida bo'lishi taqozo etiladi. Publitsistikaga oid ayrim janrlarning so'zlashuv jarayoni bilan bog'liqligi unda so'zlashuv uslubiga oid xususiyatlarning namoyon bo'lishiga ham olib keladi. Har ikki uslub xususiyatlari uyg'unlashgan holda yuzaga chiqishidan qat'iy nazar Publitsistik uslub kitobiy uslub va so'zlashuv uslubining etaloni sifatida omma uchun adabiy nutq namunasi vazifasini o'taydi. Bu uslublarga bog'liq ravishda publitsistik matnlar yozma va og'zaki shakllarda namoyon bo'ladi. Ammo yozma shakldan foydalanish ustunlik qiladi. Siyosiy sharhlovchilar, komentatorlar, eshittirishni olib boruvchilar, diktorlarning chiqishlari va suhbatlariga oldindan tayyorgarlik ko'riladi – qog'ozga tushiriladi. Hech qanday tayyorgarliksiz amalga oshiriladigan, spontan nutqdan foydalanish undan keyingi o'rinda turadi. Ba'zi holatlarda bu ikki shakl aralash holda keladi. Siyosiy-publitsistik nutqning bu ko'rinishidan ko'pincha davlat rahbarlari foydalanadilar. Publitsistika tufayli, radio va televidenie tilida tez-tez murojaat qilib turilishi natijasida nutqning og'zaki shakli faqat maishiy

faoliyat doirasida qolib ketmadi, u soʻzlashuv va kitobiy nutq doirasida ham amal qila boshladi. Deyarli kitobiy vositalar qoʻllaniladigan ilm-fan, rasmiy axborot, publitsistikaga ham kirib bordi. Bu esa kitobiy va soʻzlashuv nutqini oʻzaro yaqinlashtirishga, faollashtirishga va jadallashtirishga xizmat qildi. Aytilganlardan shunday xulosa kelib chiqadiki, publitsistika va jurnalistika mutlaq bir uslubga xos boʻlgan usullardan foydalanayotgan emas. Unda nutqning hozirgi oʻzbek tili keng qamrovli tizimidagi barcha – kitobiydan (ilmiy, rasmiy, publitsistik, badiiy) tortib, soʻzlashuv nutqigacha (adabiy-soʻzlashuv, muomala-maishiy, oddiy nutq) elementlari keng qoʻllanilmoqda. Publitsistik uslubning oʻzbek tili funksional uslublari tizimida tutgan oʻrni qanday va uning oʻziga xos jihatlari nimalardan iborat, degan savollar mazkur uslubning mohiyatini aniqlashimizga imkon beradi. Yuqorida koʻrib oʻtganimiz ekstralingvistik shart-sharoitlar bilan chambarchas bogʻliq holda publitsistik uslub oʻz lingvistik uslubiy xususiyatlarini namoyish etadi. Bu xususiyatlar til qatlamlarining barcha sathlarida namoyon boʻladi. Masalan, fonetik sathda kitobiy va soʻzlashuv elementlarini talaffuz qilishning uygʻunligi, ohangning muayyan semantik-stilistik vazifalarni bajarishga boʻysundirilishi; leksik sathda ijtimoiy-siyosiy leksikani samarali qoʻllash; morfologik-soʻz yasalishi sathida ot va feʼlning kategorial shakllarini faol ishlatish; abbreviaturalar, qisqartmalardan foydalanish; sintaktik sathda sintaktik qurilmalarning oddiyliigi, gap qurilishining tartibliigi, jumlaning mantiqiy markazi hisoblanadigan gap boʻlaklari inversiyasi, poetik sintaksis va sn elementlari kabilar mazkur uslubning lingvistik xususiyatlaridir. Oʻzbek tili FULarida sintaktik kategoriyalarning amal qilishida ham umumiylik, ham xususiylik mavjud.¹ Bu qonuniyat publitsistik uslubga ham daxldor. Xususiylikning namoyon boʻlishi OAVlarining janr xususiyatlariga bogʻliq. Shu maʼnoda ekstralingvistik omillarga ham bogʻliq boʻlgan holda radio, televidenie va gazeta-jurnallar tili va bayon uslubi bir-birlaridan farqlanadi. Masalan, radio nutqini olaylik. Soha tadqiqotchilarining radiojurnalistikaga oid ishlarda «uzun jumlar, kirish va ergash gaplarga radio chiday olmaydi», «ergash qoʻshma gaplar radioning dushmani» singari fikrlarini eslaylik. Teleradio nutqida ogʻzaki nutq xususiyatlari mavjud boʻlsa-da, kitobiy nutq elementlari qoʻllanilishi ustunlik qiladi. Publitsistik uslub vazifaviy uslubning bir turi boʻlib, u ijtimoiy, siyosiy soʻz va iboralarning qoʻllanishi, janrlarning xilma-xilligi va buning natijasida til vositalaridan uslubiy foydalanishning rang-barangligi va shu kabilar belgilar bilan xarakterlanadi. Publitsistik uslub ijtimoiy-siyosiy adabiyotlarda, vaqtli matbuotda, siyosiy chiqishlarda, majlislardagi nutqlar va shu kabilarda oʻz ifodasini topadi. Ijtimoiy-siyosiy bilimlarni targʻib qiluvchi va keng xalq ommasiga yetkazuvchi vosita sifatida bu uslub tilining rang-barangligi bilan kishilar ongiga koʻproq taʼsir etadi.

Kirish kengaytiruvchilar soʻz, birikma va gap koʻrinishlarida boʻlish mumkin. 1.Fargʻonada, balki, balqarsan.(A.O.) 2.Tabibning taʼbiricha, shohning sogʻayishi uchun uch narsa zarur ekan. (Ertakdan.) 3.Men sizga aytsam, bir kunda uch mahal shaharga qatnashning oʻzi boʻlmaydi.(Samar Nuriy.) Shu sababli kirish kengaytiruvchilar kirish soʻz, kirish birikma, kirish gap kabi turlarga boʻlib oʻrganiladi. Aslida barcha kirish kengaytiruvchilar nominativ birliklardir. Garchi ularning ayrim koʻrinishlari gap xarakterida boʻlsa-da, ularni tom maʼnodagi gap deb boʻlmaydi. Masalan, yuqorida keltirilgan, men sizga aytsam qurilmasi mazkur gap tarkibida shaklan gap koʻrinishida boʻlsa-da, uning zimmasiga fikr ifodalash, axborot uzatish vazifasi yuklatilmagan. Unda Pm shakli mavjud boʻlsa-da, unda tegishli maʼnolar voqelanishi oʻta kuchsizlangan. Shu boisdan undagi shakllari va unga mos gap kengaytiruvchilari oʻzgartirib koʻrilsa, uning kirishlik mohiyati butunlay yoʻqoladi. Kirish kengaytiruvchilarning umumiy va oʻzlariga xos xususiyatlari quyidagilar: Kirish gap tarkibiga muayyan denotativ maʼnolari bilan kirmaydi. Masalan, yuqorida keltirilgan Men sizga aytsam kirish gapidagi soʻzlarda harakat, harakatni bajaruvchi shaxs, obʼekt kabi maʼnolar ifodalanmagan. Unda bir butun holda «ishontirish» modal maʼnosi mavjud. Grammatik shakllanganlik nuqtai nazaridan kirishlar rang-barangdir. Unda tuslangan feʼllar ham (aytsam), tuslanmagan feʼllar ham (shunday qilib), otlar ham (chamasi), olmoshlar ham (meningcha) kirish vazifasida keladi. Ammo ular, aytilganidek, baʼzan qisman, baʼzan butunlay oʻz lugʻaviy maʼnosini

yo'qotib, paradigmasidan vaqtincha uzilgan bo'ladi. Kirish kengaytiruvchilarning barchasi o'ziga xos yagona «so'zlovchining o'z fikriga munosabatini bildirish» umumiy ma'nosi ostida birlashadi. Kirish kengaytiruvchilarning gapdagi o'rni qat'iy emas. Bu belgilarning barchasi kirish kengaytiruvchilarni o'ziga xos lug'aviy-sintik guruhni tashkil etadi. Kirish kengaytiruvchilar gapda quyidagi ma'nolarni ifodalaydi. Ta'kidlash, tinglovchining diqqatini bayon qilayotgan fikrga tortish. takrorlayman, muhimi, ishonsangiz, masalan, misol uchun, ta'kidlayman, aytish kerakki; Sub'ektiv munosabat, his-tuyg'ularni ifodalash: baxtimizga, baxtga qarshi, uylayman, umid qilaman, o'ylaymanki, shubhasiz, ehtimol, shu ma'noda, qaysidir ma'noda, afsuski, attang, essiz; Fikrni bayon qilish usuliga munosabat: to'g'risini aytganda, bir so'z bilan aytganda, sodda qilib aytganda, aniqrog'i, qisqasi, gapning indallosi. Fikrning bog'lanishini, matn tarkibiy qismlari orasida munosabat, ichki a'loqa kabilarga so'zlovchining qanday qarashini: demak, xulosa, sababi, shunday qilib, ko'rinadiki, ma'lum bo'ladiki, buning ustiga, odatda. Aytilayotgan fikrning kimga tegishli ekanligini bildiruvchi so'zlar: menimcha, fikrimcha, uning so'ziga qaraganda, aytishlaricha, xabar berishiga qaraganda. Fikrning tartibini, izchilligini bildiradigan so'zlar: birinchidan, avvallo, ikkinchidan. Kirish bo'laklar. Bular bir so'zdan iborat bo'lib, ma'lum so'z turkum bilan bog'lanadilar. Shunga ko'ra, kirish bo'laklar quyidagi gaplarga bo'linadi: A) ot tipidagi kirish bo'laklar: chamasi, taajub, modomiki, odatda, oxiri, nazarimda, baxtimizga, baxtga qarshi, so'ziga ko'ra kabilar; B) olmosh tipidagi kirish bo'laklar: menimcha, seningcha, uningcha; C) sifat tipidagi kirish bo'laklar: so'zsiz, to'g'ri, durust, qisqasi, tabiiy kabilar; D) son tipidagi kirish bo'laklar: birinchidan, ikkinchidan kabilar; E) ravish tipidagi kirish bo'laklar: dastlab, oxir, nihoyat, umuman, asosan. aksincha kabilar; F) fe'l tipidagi kirish bo'laklar: kechirasiz, bundan chiqdiki, anglashiladiki, deyman kabilar. Kirish birikmalar. Bular birikma holda bo'lib, ularning strukturasi quyidagicha: A) qaratuvchili kirish birikmalar: uning fikricha, buning ustiga, sening nazarida kabilar; B) sifatlovchili kirish birikmalar: bir tomondan, shu jumladan kabilar; C) to'ldiruvchili kirish birikmalar: menga desa, qisqasini aytsam, to'g'risini aytganda kabilar; D) holli kirish birikmalar: qisqacha aytganda, boshqacha aytganda, ochiq gapirganda kabilar; E) aniqlovchi va to'ldiruvchili kirish birikmalar: uning so'ziga qaraganda, sening gapingga qaraganda kabilar; F) aniqlovchi va holli kirish birikmalar: uning ochiq aytishicha, uning ochiq gapirishicha; G) aniqlovchi, hol va to'ldiruvchili kirish birikmalar: uning ochiq gapirishga qaraganda. Kiritma gapning qo'shma gap tarkibidagi sodda gapdan farqi uning ma'lum gapga nutq momentida tug'ilib qolgan ehtiyojga ko'ra kutilmagan tarzda birdan kiritilishidir. Bu uni sof nutqiy xodisadek tasavvur qilishga olib keladi. Biroq so'zlovchi ongida kiritma qurilmalarni gapga kiritish ko'nikma va malakasi mavjud bo'lib, bu uning lisoniy hodisa tajallisi ekanligidan, lisonida uning nutqiy qo'llanish andozasi mavjudligidan dalolat beradi. Kiritma qurilmalarning o'rni ham gap tarkibida qat'iydir. U asosiy fikrga qo'shimcha, ilova fikrni ifodalaganligi bois gap avvalida kela olmaydi. Chunki asosiy fikr boshlanmasdan ilova fikrni berish noo'rindir. Shuningdek, kiritma gap oxirida ham bo'lmaydi. 3. Kiritma gaplarning yana bir xususiyati uning yig'iq (kesimdangina iborat) bo'lmasligidir. 1. Yalpiz (cho'l yalpizini aytgani yo'q) oshga solinadi. 2. O'sha yosh bolani (u ota-onasiz qolgan edi) boyga qarol qilib berishdi. Chunki, birinchidan, fikr qo'shimcha bo'lsa-da, u muhim, shu boisdan, odatda, uni faqat kesim bilan berishning imkoni yo'q. Ikkinchidan, kiritma bir so'z bilan berilsa, u ajratilgan bo'lakka aylanib qoladi: Onam (o'gay) meni ko'p urishardi. Bunday ko'rinishdagi ajratilgan bo'lak ba'zi darslik va qo'llanmalarda kiritma gap sifatida talqin qilinadi. Biroq Otam (o'gay) qazo qildi gapida o'gay birligi ajratilgan aniqlovchi (Bayroq, havo rang, hilpiramoqda gapidagi kabi). Demak, kiritma qurilmali gaplar mohiyatan qo'shma gaplarga o'xshaydi. Biroq grammatik shakl va intonatsion o'ziga xoslik ularni farqlovchi belgidir. Misol sifatida O'rmondan (u yerda yirtqich hayvonlar bor edi) bo'kirgan ovozlari eshitilardi gapini olaylik. Gap mazmunini O'rmonda yirtqich hayvonlar bor, shuning uchun u yerda bo'kirgan ovozlari eshitilardi deya tushunish mumkin. Biroq uni O'rmonda bo'kirgan ovozlari eshitilardi, u yerda yirtqich hayvonlar bor edi tarzida o'zgartirilsa, gaplardagi grammatik mustaqillik kuchayib, ular qo'shma gapni hosil qilmaydi, balki alohida sodda gaplarga

aylanadi. Asarning har qanday tuzilishi, tabiiyki, muayyan qismlarning mavjud bo'lishligi va ular ma'lum tartibda joylashtirilishi kerak. Adabiyotshunoslikda «kompozitsiya» termini bilan bir qatorda «arxitektonika» terminidan ham foydalaniladi. Evropa me'morligiga oid bu termin vositasida ijodchining ishi me'morning ishiga o'xshatiladi. Adabiy asarda ham, xuddi me'moriy inshoot va/yoki imorat singari barcha unsur (qism)lar shunday joylashtirilgan bo'lishi kerakki, toki ulardan birontasi ham ortiqcha yohud o'rinsiz joylashgan bo'lmasin. Muallif materialidagi qismlar chegarasi (xajmi) aniq belgilangan, tuzilishi qat'iy qilib qo'yilgan bo'lishi lozim. Ba'zan shunday ham bo'ladi, atoqli adib qalamiga mansub asarlarni tahrir qilishda muharrirni muallifning salobati bosadimi, har holda ayrim uslubiy hatolar o'tib ketadi. Masalan: Xo'ja Afzal hech nima deyishni bilmay qoldi ("Navoiy" 263-b.) Bir necha kundan so'ng Navoiyning Yaqubbekka sovg'a - salomlarini olib mehmonlar jo'nab ketdi. Bir necha haftagina Navoiyning oldida tun-kun birga bo'lib, ...Birinchi jumladagi uslubiy xatoni ikki talqinda bartaraf qilish mumkin. Birinchi talqinga ko'ra hech so'zi qisqartiriladi: Xo'ja Afzal nima deyishini bilmay qoldi. Ikkinchi talqin - Xo'ja Afzal hech nima deyolmay qoldi. Muallifning uslubiga ko'ra aslida hech so'zi o'rnida biron so'zi bo'lishi kerakka o'xshaydi. Ya'ni: Xo'ja Afzal biron nima deyolmay qoldi. Muharrir bunday tuzatishni amalga oshirganda ham muallif uslubiga putur yetmasdi, aksincha, u sayqallangan, ta'sirchan, shu bilan birga nutq egasining muayyan vaziyatdagi holatiga mos ifoda namoyon bo'ladi, adresatning lol qolganlik darajasi haddan yuqoriligi ayon seziladi. Adib yozadi: Goho shoirni, go'yo uyqu bosgandek, charchog'lik egallab oladi. Yoki qalamni olib ilhomning shafaqday sof, rangorang bulutlariga o'raladi-da, tog'larda orombaxsh uyqudan tong yellari bilan uyg'ongan kishidek o'zini yengil sezadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. . Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" – 2017 y.
3. Mirziyoev Sh.M. Erkin va faravon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. "O'zbekiston" NMIU, 2016y.
4. Kollektiv mualliflar. O'zbek tili leksikologiyasi. Toshkent, 1981.
5. Hojiev A. Lingvistik terminlarning izohli lug'ati. Toshkent, 1985.
6. Tursunov U. va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 1992.
7. Rahmatullaev Sh. O'zbek tili omonimlari izohli lug'ati. Toshkent, 1984.
8. Ma'rufov A. Paronimlar lug'ati. Toshkent, 1974.
9. Rahmatullaev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent, 1978.
10. Mirtojiev. M. O'zbek tili leksikologiyasi va leksikografiyasi, Toshkent, 2000.
11. Usmonov.S. Umumiy tilshunoslik, 151 bet, Toshkent, 1972.
12. Ne'matov H, Rasulov. R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari, Toshkent, 1995.
13. B.Mengliev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Qarshi. 2004.
14. SH.SHoabdurahmonov va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 1980.
15. U.Tursunov va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 1975.
16. Fessaloniskiy S.A. Ona tili metodikasi (2001-yil) talabalar uchun o'quv qo'llanmasi. – Toshkent, 2001.